

BILTEN RG 35

Bilten Radne grupe za Poglavlje 35
Nacionalnog konventa o Evropskoj uniji

NACIONALNI KONVENT

Nacionalni konvent o Evropskoj uniji predstavlja stalno telo u okviru kojeg se vodi tematski strukturirana debata predstavnika državne administracije, političkih partija, nevladinih organizacija, stručnjaka, privrede, sindikata i profesionalnih organizacija, o pristupanju Srbije Evropskoj uniji.

RADNA GRUPA 35

Cilj Radne Grupe za pregovaračko poglavlje 35 jeste da pomogne proces normalizacije odnosa i unapredi život građana Srbije i Kosova kroz zastupanje predloga praktičnih politika, konkretnih rešenja za implementaciju Briselskog sporazuma i kroz promociju vrednosti Evropske unije.

Radna grupa je otvorena za sve organizacije civilnog društva, profesionalna i akademска udruženja i pojedince-eksperte koji se bave ovom temom.

GODINA ZA NAMA IZ PERSPEKTIVE KOSOVSKIH SRBA

Milica Orlović, Kancelarija NVO Aktiv u Beogradu

milica.orlovic@ngoaktiv.org

Krajem 2022. godine, NVO AKTIV je objavila rezultate istraživanja po pitanju stavova i gledišta pripadnika srpske zajednice na Kosovu¹, koje od 2016. sprovodi na godišnjem nivou. U istraživanju, u kojem je učestvovalo 540 ispitanika južno i severno od Ibra, zabeleženi su rezultati koji se mogu okarakterisati kao zabrinjavajući i koji bi svakako trebalo da aktiviraju crveni alarm kod svih onih koji su uključeni u procese donošenja odluka koje direktno ili indirektno mogu uticati na kvalitet života, poštovanje prava i osećaj političke, ekonomске pa i fizičke bezbednosti Srba na Kosovu.

Politička, ekonomска i bezbednosna situacija

Podaci pokazuju da je zadovoljstvo trenutnom političkom, ekonomskom i bezbednosnom situacijom veoma nisko, a primetno je i dodatno opadanje zadovoljstva materijalnom situacijom u odnosu na prethodne dve godine. Od 2020. godine do danas, procenat ispitanika koji smatraju da Kosovo ide u dobrom smeru se preplovio sa 14 na 7 procenata. Za samo godinu dana doslo je do velikog povećanja zabrinutosti građana za ekonomsku situaciju i nezaposlenost, što ukazuje na sve akutniju ekonomsku krizu i inflaciju.

Takođe, ispitanici svake godine sve više ukazuju na političku nestabilnost kao najveći bezbednosni rizik u njihovom okruženju. U poslednje tri godine, percepcija političke nestabilnosti kao glavnog bezbednosnog rizika porasla je za 8%. S druge strane, međuetnički incidenti su za 10% manje označeni kao rizik. Ako analiziramo podatke na osnovu mesta stanovanja, videćemo da je politička nestabilnost gotovo podjednako percepisana kao bezbednosni rizik kod Srba na severu i kod Srba južno od Ibra. Međutim, postoji značajna razlika kada su u pitanju međuetnički incidenti, koji u znatno višoj meri predstavljaju problem za Srbe južno od Ibra. Tako je Građanska grupa za brzo delovanje, koju je osnovala NVO Aktiv, zabeležila 51 bezbednosni incident na Kosovu samo u periodu od 1. januara do 30. juna 2022. godine, od kojih je čak 40 u opština južno od reke Ibar².

Poverenje u političare i institucije

Višegodišnje opipavanje pulsa građana srpske nacionalnosti na Kosovu pokazuje da se u poslednje dve godine poverenje prema političarima na Kosovu dodatno urušilo. Nepoverenje je prilično podjednako rasprostranjeno u različitim starosnim grupama, ali je najveće kod onih koji pripadaju starosnoj grupi između 30 i 45 godina. Poverenje je gotovo nepostojeće kada

¹ <https://ngoaktiv.org/wp-content/uploads/2022/12/FINAL-SRB-TREND.pdf>

² <https://ngoaktiv.org/wp-content/uploads/2022/10/RRCG-Bezbednosni-incidenti.pdf>

su u pitanju albanski političari, međutim nisko je i prema predstavnicima Srba u kosovskim institucijama, te je poverenje u Srpsku listu sa prošlogodišnjih 10% spalo na 8% među ispitanicima. Tri najbolje ocenjene institucije od strane građana srpske nacionalnosti su i ove godine Vlada Republike Srbije, Kancelarija za Kosovo i Metohiju i Privremeni organi lokalne samouprave. Iako sve tri institucije beleže blagi pad i dalje su daleko bolje ocenjene nego bilo koja kosovska institucija.

Specifična po mnogo čemu u međunarodnim odnosima, 2022. godina nije donela značajne promene u stavovima građana srpske nacionalnosti na Kosovu kada je reč o međunarodnim akterima. Bez obzira na novonastalu situaciju sa napadom Rusije na Ukrajinu i potencijalne posledice koje ruske ratne aktivnosti mogu imati na položaj i percepciju budućeg statusa Kosova, Rusija je u očima ispitanika srpske nacionalnosti na Kosovu ostala percipirana kao najbolji branilac interesa Srbija sa Kosova. Imajući u vidu da ispitanici pripadnici srpske zajednice na Kosovu najviše veruju medijima u Beogradu sa nacionalnom frekvencijom, a koji u velikoj meri plasiraju pozitivan medijski narativ o Rusiji kao svetskoj sili koja zastupa interes Srbije po pitanju Kosova, ovakvi rezultati nisu neočekivani. S druge strane, pozitivnu percepciju Evropske unije trenutno ima tek svaki deseti ispitanik, i u poslednje tri godine primetan je blagi trend opadanja pozitivne percepcije. Razlog za ovakav stav dolazi od stanovišta da EU u procesu pregovora nije neutralna već da zauzima stranu Prištine. Takođe, ispitanici smatraju da EU ne ulaze dovoljno u sredine sa većinskim srpskim stanovništvom.

Politički procesi i etnička distanca

Još jedan negativan trend odnosi se na proces pregovora između Beograda i Prištine. Naime, broj ispitanika koji nemaju stav i koji podržavaju Briselski dijalog se smanjio, dok se povećao broj onih koji koji ne podržavaju nastavak pregovora pod okriljem EU. Podaci takođe pokazuju da gotovo svaki šesti ispitanik ne veruje da će Zajednica srpskih opština (ZSO) biti formirana. Dakle, u odnosu na prošlu godinu, taj optimizam je opao. Međutim, veoma mali broj ispitanika zapravo podržava i ideju razgraničenja. Oni takođe u velikoj meri nemaju dovoljno informacija da bi mogli da donesu informisanu odluku. Naravno, u tom pogledu postoji razlika između stavova ispitanika koji žive severno i južno od Ibra. Naime, oni koji žive na severu Kosova otvoreniji su za ovu ideju, njih 23%, dok na jugu tek 10% njih podržava ili je otvoreno za ovu ideju.

Otuda ne iznenađuju i izrazito negativni trendovi zabeleženi kada je u pitanju budućnost Srba na Kosovu.

Svaki drugi ispitanik ne vidi sebe na Kosovu u narednih 5 godina, a alarmantnost i zabrinutost dodatno budi podatak da najmanji broj ispitanika koji zapravo planiraju da ostanu na Kosovu pripada ekonomski i društveno najpotentnijoj generaciji gradjana od 18 do 29 godina. Dakle oni koji bi trebalo da grade bolju budućnost, većinski sebe ne vide na Kosovu. Broj ispitanika kome je neko iz neposredne blizine napustio Kosovo u poslednjih godinu dana veći je na jugu nego na severu Kosova.

Ono što je pozitivno je da postoji blagi trend učestalijih kontakata, odnosno odlazaka Srba u sredine u kojima su Albanci većina. Jednom ili više puta nedeljno do svakodnevno danas ide oko 50% ispitanika, dok je pre tri godine taj procenat iznosio 36%. Naravno, ispitanici u opštinama južno od Ibra prednjače u ovom trendu u odnosu na one koji žive na severu. Iskustva iz ličnih kontakata sa Albancima 21% ispitanika ove godine ocenjuje pozitivno a 52% kao neutralno, dok 12% njih ima negativno iskustvo. Međutim, nedavni potezi političkih aktera u Prištini i Beogradu koji su kulminirali odlukom Srba sa severa da napuste institucije Kosova može imati reverzibilni efekat na ovaj pozitivan trend iz 2022. godine, smanjujući tako mogućnost među-etničke interakcije i produbljujući distancu među zajednicama. Štaviše, uočena je i sve oštrijia retorika političkih aktera kada su u pitanju među-etnički odnosi a tzv. „direktni dijalog“ između vlade u Prištini i kosovskih Srba, blago rečeno, nije zaživeo.

Ovo istraživanje sprovedeno je pre septembra 2022. godine tako da ne odražava sve ono što se desilo nakon toga. Suština ovih rezultata je da je prisutna bojazan kakve će biti posledice još uvek nerazrešenih pitanja, kao što je npr. formiranje ZSO, a prisutna je i apatija kod građana po pitanju mogućnosti postizanja krajnjeg sporazuma koji bi obezbedio institucionalnu zaštitu, što će nastaviti da utiče na negativan trend migracija, tj. odlaska pripadnika srpske zajednice sa Kosova.

SVI NAŠI (NE)SPORAZUMI

Sofja Todorović, Programska direktorka
sofja@yih.org

Početak 2023.godine obeležile su vesti o Kosovu. Čitali smo o napadima na pripadnike srpske zajednice na Kosovu nakon čega je kamenovan autobus koji je saobraćao na relaciji Cirih-Priština od strane maskiranih napadača, bili smo izloženi kontinuiranom negiranju počinjenih zločina nad albanskim civilnim stanovništvom, a novine su obavljivale vesti u kojima su isticale albansku nacionalnu pripadnost napadača u slučajevima krivičnih dela u kojima nacionalnost ne igra baš nikakvu ulogu.

Veliku pažnju izazvale su najave i spekulacije o nemačko-francuskom planu za sporazum. Imali smo priliku da dosta čitamo o dokumentu sa čijom su konkretnom sadržinom bili upoznati samo politički lideri i deo međunarodne zajednice. Prvu verziju videli smo tek nedavno u medijima, a druga verzija koja je trenutno u opticaju ne razlikuje se značajno od prve, prema

rečima Predsednika Republike Srbije koji se ovim povodom obratio građanima Srbije 23.januara.

Sada otprilike znamo čega sve u sporazumu ima, znamo šta smeta svakoj strani i znamo da će do trenutka potpisivanja tenzije između Kosova i Srbije kontinuirano rasti. Potpisivanje sporazuma je više nego dobrodošlo jer će gotovo sigurno, u nekoj meri, relaksirati odnose i predstavljaće kakav takav korak napred. Međutim, ovaj sporazum - koji definitivno nije konačni sporazum između Kosova i Srbije - je samo početak. Za promenu surovo unazađenog stanja na društvenom terenu i na različitim poljima gde su nam saradnja i dijalog neophodni potrebno je mnogo više od toga. Pre svega je potrebno da se u potpunosti promeni način na koji se sa političkog vladajućeg i većeg dela opozicionog vrha o Kosovu javno deluje i govori.

Teme ratnog nasleđa i posebno potraga za nestalim licima iz rata na Kosovu se nisu našle u prvima nacrtima ovog plana. Suočavanje se prošlošću ne rešava se sporazumima, ali važno je da se kroz ovake dokumente strane pritiskaju da se bave upravo onim zbog čega i ne mogu da razgovaraju. Čak ni rad Specijalizovanih veća Kosova nije bila tema od značaja za javnost u Srbiji, te su tako prva presuda za ratne zločine, kao i presuda za krivična dela protiv javnog reda i pravosuđa u maju prošle godine potpuno nezapaženo.

Javnost u Srbiji takođe nije imala prilike da čuje na koji način se Srbija odnosila prema pripremanju dokaza koje bi eventualno prosledila sudu kako bi podržala proces ostvarivanja pravde za žrtve. To je sasvim nepoznata informacija za građane Srbije. Činjenica da se otvorila nova prilika za pravdu, čini se, nije bila dovoljno „atraktivna“ za donosioce odluka u ovoj zemlji jer upravo u sistemu čiju srž čini nepravda oni mogu da nastave svoje političke karijere. Ako uzmemo u obzir kvalitet i upotrebljivost dokaza koje je Srbija prosledila Međunarodnom krivičnom суду za bivšu Jugoslaviju u Hagu u slučajevima Limaj i drugi i Haradinaj i drugi, onda je možda bolje da se ničemu ni ne nadamo.

Odnos Srbije prema prošlosti i zločinima počinjenim na Kosovu je jasan, ali nam svaka situacija ukazuje da je upravo to problem koji druga strana vidi kao veliku prepreku. Rezultati dosadašnjeg procesa suočavanja sa prošlošću u Srbiji su poražavajući. On se uglavnom odvijao u veoma uskim krugovima uprkos naporima da se iz istih izmesti. Širi društveni dijalog između Kosova i Srbije ne može da otpočne jer su temelji na kojima je on trebalo da se vodi značajno urušeni, a time se polako ali sigurno urušavalo i poverenje i među progresivnim i demokratski orientisanim delovima oba društva.

Napori da se teme koje se odnose na prošlost ostave van sporazuma i diplomatskih pregovora su uspešni jer tih tema uglavnom nema. Sve čemu svedočimo na gotovo dnevnom nivou su međusobne optužbe i tenzije koje rastu. Bez zajedničkog razgovora o prošlosti teško će biti kretati se u pravcu budućnosti u kojoj je prioritet izgraditi garancije za neponavljanje nasilja.

PANEL DISKUSIJA: Nemačko-francuski predlog sporazuma o normalizaciji – mnogo buke (ni) oko čega

Radna grupa Nacionalnog konventa o Evropskoj uniji za Poglavlje 35 je 26. januara organizovala panel diskusiju „Nemačko-francuski predlog sporazuma o normalizaciji – mnogo buke (ni) oko čega!?” u Medija centru u Beogradu.

Koordinator RG NKEU za Poglavlje 35, Dragiša Mijačić, izjavio je da nemačko-francuski predlog sporazuma o normalizaciji predstavlja među-sporazum, dok će se konačni sporazum o normalizaciji verovatno formalizovati kroz ulazak Srbije u EU kada će biti zahtevano i zvanično priznanje Kosova. Takođe, Mijačić je naglasio da sporazum Beograda i Prištine koji je u najavi, biće sporazum koji predstavlja posebnu bitku za kosovske Srbe, jer ako sad ne rešimo zaštitu kolektivnih prava kosovskih Srba, to nećemo moći da uradimo ni u jednom sledećem.

Igor Novaković iz ISAC fonda izjavio je da je cilj ovog sporazuma da deescalira u potpunosti situaciju između Beograda i Prištine u trenutku rata u Ukrajini i da omogući nekim državama da promene mišljenje o statusu Kosova. Novaković je naveo i da nije siguran da će do „ovog sporazuma doći, jer politička elita u Prištini želi da Srbija na neki način prizna Kosovo i to je iz njihove perspektive uslov za dijalog“.

Stefan Vladislavljev iz Fondacije BFPE za odgovorno društvo naglasio je da se ovaj sporazum može kvalifikovati kao politički sporazum i bilo je za očekivati da će se desiti politički pritisci. „Nemamo više nikakvu šargarepu koja se nudi pre svega Srbiji i da je došlo vreme za štapove. Nažalost, ovaj sporazum ne garantuje ništa, nije pravno obavezujući i sutra se možemo vratiti na status kvo i novo zaoštravanje odnosa, mada ne znam da li je to moguće s obzirom na angažman međunarodne zajednice“ - navodi.

Novinarka NI Sonja Sovrlić izjavila je da je ključno pitanje na koji način će se uređivati prava Srba na Kosovu, to je planirano da se definiše kroz Zajednicu srpskih opština, ali za sada ne znamo na koji način će to biti sprovedeno. SAD su preuzele ulogu da oni to sprovedu. Takođe, naglasila je da je „potrebno da postoji debata o ovom predlogu, istina je da ga nismo videli, ali naslućujemo obrise iz medija. Meni liči na „Brisel 2“, jasno je da to nije finalni sporazum, i nismo iznenađeni tim dokumentom i najavama.“

Debata o pitanju nestalih iz rata na Kosovu: Političke zloupotrebe podrivaju pravo na istinu

Inicijativa mladih za ljudska prava u Srbiji (YIHR Srbija) zajedno sa Radnom grupom Nacionalnog konventa o EU za Poglavlje 35 u utorak 24. januara u Endžio HAB-u, u Beogradu, organizovala je debatu „(Propuštena) šansa za sporazum: Potraga za nestalim licima iz rata na Kosovu“. Učesnice/i debate bili/e su Jelena Krstić iz Helsinškog odbora za ljudska prava u Srbiji, Bekim Bljakaj, direktor Fonda za humanitarno pravo Kosova i Nataša Božilović iz Resursnog centra za nestala lica, dok je moderator debate bio Marko Milosavljević iz YIHR Srbija.

U svetlu evropskog plana za novi sporazum Srbije i Kosova, na početku debate konstatovano je da se teme ratnog nasleđa i posebno potraga za nestalim licama iz rata na Kosovu nisu našle u prvim nacrtima ovog plana. S obzirom na najave zvaničnika iz Beograda i Prištine tokom prošle godine da postoji mogućnost da do sporazuma dođe, ali i da ima spornih pitanja o nestalim osobama, osnovno pitanje debate bila su sporenja, kao i uzroci neslaganja dve pregovaračke strane, kao i politička zloupotreba procesa potrage za nestalim osobama.

„Nemamo informacije šta se pregovaralo u Briselu, bili smo zainteresovani da čujemo o čemu se pregovara, posebno kada su u pitanju nestale osobe. Na žalost mi nemamo nikakvih informacija o čemu pričaju obe strane, i bilo je najave da su na korak do rešenja o nestalim licima, a onda se ispostavilo da se radi o zajedničkoj izjavi a ne sporazumu. Obe strane smatraju ovo humanitarnim i političkim pitanjem“, rekao je Bekim Bljakaj, objašnjavajući dalje termin oko kojeg se stvara debata na političkom nivou.

Nataša Božilović iz Resursnog centra za nestala lica, multietničkog udruženja porodica nestalih lica iz Prištine, navela je da se „sastanci sa porodicama nestalih događaju redovno i razgovaramo o svim pitanjima, pre svega o ostvarivanju njihovih prava. Kada je reč o ovom pitanju, o deklaraciji i spornom terminu, porodice su mišljenja da je jedini problem u ovoj priči politizacija čitavog ovog problema. Na žalost, ovde je politizacija problema bila neizbežna.“

Jelena Krstić pojasnila je diskriminatori okvir zakona o civilnim žrtvama ratova u Srbiji. „Nedostatak političke volje je ubio i društvenu volju za angažovanjem povodom ovih pitanja, kao i potrebu i volju za komemoracijom i stvaranjem mesta sećanja na ove žrtve i njihove porodice“, navela je Krstić.

U Biltenu Radne grupe NKEU za Poglavlje 35 se iznose stavovi o pregovorima između Beograda i Prištine, prednostima i posledicama ponuđenih rešenja na stanje demokratije i društva u Srbiji, položaj i zaštitu etničkih zajednica na Kosovu, regionalnu stabilnost i pomirenje, Evropske integracije Srbije i druge važne teme od interesa za razvoj našeg društva. U biltenu se objavljaju tekstovi i stavovi članica Radne grupe, ali se daje mogućnost i drugim društvenim i političkim akterima da iznesu svoje stavove po pitanjima od značaja za Poglavlje 35. Bilten se objavljuje jednom mesečno, distribuira se putem elektronske pošte, i može da se preuzme sa internet stranice Nacionalnog konventa o Evropskoj uniji, kao i sa stranice Instituta za teritorijalni ekonomski razvoj (InTER) koji koordinira radom Radne grupe za Poglavlje 35 i uređuje sadržaj biltena.

BILTEN RADNE GRUPE NACIONALNOG KONVENTA O EVROPSKOJ UNIJI ZA POGLAVLJE 35

Broj 53 (januar 2023.)

poglavlje35@regionalnirazvoj.org

www.eukonvent.org

www.regionalnirazvoj.org

Mišljenja i stavovi izraženi u ovoj publikaciji ne odražavaju neophodno zvanične stavove Ambasade Kraljevine Norveške, Balkanskog fonda za demokratiju Nemačkog Maršalovog fonda SAD, kao ni Nacionalnog konventa o Evropskoj uniji, niti InTER-a.